

גרשם שלום ז"ל

התעניינותו של גרשם שלום במתמטיקה ובמדע

הרצאה בטקס הענקת הפרס על שם גרשם שלום ביום 7 ביוני 1999

סול בודנר

בשנות השבעים הייתי מעורב בפרויקט לבניית צוללות המיועדות לישראל באנגליה. שלום ביקש לדעת כיצד פועלת צוללת, ואינני חושב שהסגרת סודות צבאיים כשהסברתי לו את התכניות. הוא התעניין בטכנולוגיה המודרנית שהתחילה להתפתח, למשל באווירונטיקה ובחקר החלל. אני שימשתי לו יועץ טכני.

בקיץ 1980 הזמינו אותי בני הזוג שלום לבלות בחברתם בסילס מריה. בטויל בגבעות הסובבות תיארתי לשלום את מצב חקר החלל: הטלסקופים הרדיופוניים המקשיבים לחלל החיצון בכל תדר אפשרי, שליחת אנשים ומכשירים לירח, והאירוע החדש יחסית – הנחתת חבילות מכשירים על המאדים. בין מטרותיו העיקריות של חקר החלל היה החיפוש אחר סימני חיים אפשריים מחוץ לכדור הארץ. תופעת היעדר כל אינדקציה לחיים כאלו ריתקה את שלום. המחשבה של חיים על פני כדור הארץ לבד עם אלוהים הייתה מחשבה מהממת לגרשם שלום.

תכנן שלום לעבור לירושלים חשב כי יוכל להתפרנס מהוראת מתמטיקה בבית ספר תיכון. למעשה, משרה כזו אכן הוצעה לו כאשר הגיע לירושלים בשנת 1923, אך הוא בחר במשרת ספרן במחלקה העברית של הספרייה הלאומית. שלום סיפר לי פעם כי החליט שלוש החלטות מכריעות בחייו וכולן בצעירותו: ללמוד עברית, ללמוד קבלה ולחיות בירושלים.

בני הזוג שלום התארחו מדי פעם בפעם בבית בודנר בציריך או נפשו בסילס מריה בהרים. באחד מביקוריי בציריך נסענו יחד לבית הקברות היהודי העתיק שליד באדאן. בדרכנו מן החניון אל בית הקברות חלפנו על פני משפחה שווייצית שערכה פיקניק על הדשא מחוץ לחומת בית הקברות. שלום אמר לי: "חבוש כיפה כדי להראות להם שאנחנו יהודים". שלום התעניין בגיניאולוגיה של משפחות יהודיות ובחן היטב את המצבות. הכתובות העתיקות ביותר, משנת 1750, היו בעברית, הכתובות שזמנן לאחר תקופת ההשכלה היו בגרמנית והכתובות משנת 1948 היו בעברית. רק צאצאי המשפחות המקוריות היו מותרים בקבורה שם.

האפיון של פרופ' גרשם שלום כמתמטיקאי ומדען עלול להיראות מוזר. ואולם, שלום היה אדם בעל תחומי עניין נרחבים, וכמו כן הפער בין מתמטיקה טהורה ובין מיסטיקה אינו נראה גדול כל כך למי שמכיר את שני התחומים. כאשר בשנת 1956 הצגתי את שלום כחוקר מיסטיקה לפני כמה מתמטיקאים באוניברסיטת בראון, הם אמרו: "הנה אדם המסוגל להבין אותנו."

אשתי ואני הכרנו את הזוג שלום בספטמבר 1956. גרשם שלום היה פרופסור-אורח באוניברסיטת בראון בפרובידנס, רוד איילנד, ואילו אני הצטרפתי קודם לכן לצוות המחלקה להנדסה. נפגשנו עם בני הזוג שלום לעתים תכופות, ופעמים רבות לקחנו אותם לטיולים באיזור הכפרי היפה של רוד איילנד. גם כשנפרדו דרכינו כעבור שנה הוספנו לשמור על קשר, ובני הזוג שלום השפיעו על החלטתי לעלות לישראל בשנת 1964.

גרנו בחיפה ולעתים קרובות ביקרנו את הזוג שלום בירושלים והצטרפנו לחוג החברים שלהם. כאשר נודע לי על עניינו של שלום במתמטיקה (הוא למד לתואר דוקטורט במתמטיקה באוניברסיטת ברלין לפני שעשה הסבה לתחום היהדות), היו לנו שיחות בתחום הזה, והתקשיתי לענות על מקצת שאלותיו של שלום אף שהיה לי תואר שני במתמטיקה.

בהיותו סטודנט צבר שלום ספרים רבים במתמטיקה, בעיקר על תאוריית המספרים, אלגברה ותאוריית הפונקציות. הוא הופתע לשמוע ממני כי יש שימושים מעשיים רבים למתמטיקה הטהורה שלמד בהיותו סטודנט, אף שידע כי אינשטיין יישם כמות נכבדה של המתמטיקה הטהורה של זמנו כשפיתח את תורת היחסות. כאשר

מינויו של פרופ' גרשם שלום לנשיא האקדמיה ביוני 1968 בבית נשיא המדינה. מימין לשמאל: הנשיא זלמן שזר, פרופ' גרשם שלום, פרופ' אפרים אורבך.